

УДК 37.018.554:378

Заволока Світлана Іванівна
ст. викладач кафедри іноземних мов,
Одеський національний економічний університет (Україна)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

JEL classification: A200

Проблема навчання діалогічного мовлення багатоаспектна, тому досліджується багатьма науками: філософією, психологією, психолінгвістикою, мовознавством, лінгводидактикою. У працях філософів (Т. Батищева, В. Біблера, М. Кагана) визначено структуру, зміст і функції зовнішнього та внутрішнього діалогів у процесі спілкування. Структурно-синтаксичні й функціональні ознаки діалогічного мовлення висвітлено у працях таких учених-лінгвістів, як В. Артемова, В. Колодязної, О. Леонтєва, Ю. Пасова, В. Скалкіна, Л. Якубинського. Види й мовні засоби діалогічних текстів досліджували: І. Зимня, А. Мирошніченко. Учені Г. Китайгородська, В. Колодязна, С. Ніколаєва, М. Пентелюк, Н. Склярєнко, О. Соловова, В. Черниш присвятили праці розвитку діалогічного мовлення курсантів на основі навчання англійської мови. Також дослідженням формування комунікативної компетентності займалися Л. Морська, О. Пометун, проблеми культури спілкування прикордонників досліджувалися Ю. Кудіновим, О. Мисечко, Н. Берестецькою та іншими науковцями. Однак, не зважаючи на велику кількість публікацій, вважаємо, що недостатньо вивченими залишаються ще аспекти професійного спілкування, а саме особливості навчання діалогічного мовлення.

Труднощі в оволодінні діалогом пов'язані з його непередбачуваністю. Діалог неможливо спланувати заздалегідь, адже мовленнєва поведінка кожного з учасників спілкування значною мірою визначається мовленнєвою поведінкою іншого/інших партнерів. Кожному з них необхідно стежити за перебігом думки співрозмовника, часом несподіваним, а така несподіваність може змінити предмет спілкування. Дуже важливим є індивідуальний підхід у процесі навчання. Велике значення, як зазначає А. Леонтєв [1, с. 156], має самовіддача педагога: його енергійність, доброзичливість, емоційність, чіткість та логічність викладення. Формалізм, байдужість вбивають дух спілкування. Важливим є також розвиток творчих здібностей викладача. Адже він має залучити курсантів не лише до діалогу, але і до виконання інших комунікативних завдань, до повноцінної дискусії. Як зазначає В. Скалкін [2, с. 56], з усіх видів групової бесіди найбільше наближається до звичайного спілкування за своєю вмотивованістю саме дискусія.

Однією з найважливіших психологічних особливостей діалогічного мовлення є його ситуативність. Ситуативним діалогічне мовлення є тому, що часто його зміст можна зрозуміти лише з урахуванням тієї ситуації, в якій воно здійснюється. Діалогічне мовлення тісніше пов'язане з ситуацією, ніж монологічне та є більш динамічним, ніж монологічне. Кожний зі студентів висловлює своє ставлення до предмета розмови, до позиції другого партнера.

Характерною особливістю діалогічного мовлення є його емоційна забарвленість. Справжній діалог містить репліки подиву, захоплення, оцінки, розчарування, незадоволення та ін.

Іншою визначальною рисою мовлення є його спонтанність.

Вправи для навчання підготовленого діалогічного мовлення: відповіді на питання (короткі, повні і розгорнуті); постановка ситуативних і ключових питань; діалогізація прослуханого чи прочитаного монологічного тексту; складання (нового чи прочитаного) діалогу на задану тему; драматизація монологічного тексту; доповнення чи видозміна діалогу, проведення спрямованого (чи самостійного) діалогу. Вправи для навчання непідготовленого діалогічного мовлення: складання аргументованих відповідей на питання; проведення комбінованих діалогів (з репліками і коментарями інших учнів); побудова без попередньої підготовки керованого діалогу (з опорами і без опор); проведення ігор чи вікторин; проведення дискусій.

Будь-який діалог складається з окремих взаємопов'язаних висловлювань, що називаються реплікою. Репліка є першоелементом діалогу.

Перша репліка діалогічної єдності є завжди ініціативною (її називають ще реплікою-спонуканням або керуючою).

Друга репліка може бути або повністю реактивною (інакше – залежною, або реплікою-реакцією), або реактивно-ініціативною, тобто включати реакцію на попереднє висловлювання й спонукання до наступного.

Відомо, що колективна робота стимулює пізнавальну активність студентів. Сприяють цьому і елементи співпраці, спільної мети. Важливим засобом серед інших форм тренування є робота в парах. Усне мовлення забезпечує постійне тренування, керує мовленнєвою діяльністю партнерів [3, с. 122].

Вправи для формування навичок діалогічного мовлення мають забезпечувати багатократність вживання структурних форм. Існують також вправи на розвиток елементарних умінь діалогічного і монологічного мовлення. Робота в парах потребує від студентів набору виразів, необхідних для спілкування. Застосування таких виразів зробить спілкування партнерів більш комунікативним, а оволодіння іноземною мовою більш практичним.

Викладач може під час цього тренування застерегти студентів від можливих типових помилок, зорієнтувати на взаємний контроль партнерів по спілкуванню.

Для організації праці над діалогами для всієї групи викладач складає відповідний текст розмови з таким розрахунком, щоб кожний учасник взяв у ньому участь. Для сильніших студентів мовна підтримка дається у вигляді ключових слів, мовних кліше тощо. Якщо заняття проходить з добре підготовленою групою, доцільно поділити групу на маленькі підгрупи по три студенти і дати завдання скласти повідомлення. Роботу продовжує кожний з учасників, додаючи своє висловлювання.

Система вправ для навчання діалогічного мовлення складається з трьох основних етапів: I етап – початковий, на якому відбувається презентація матеріалу; II етап – середній, на якому відбувається практика сформованих вмій та навичок діалогічного мовлення; III етап – останній, креативний – на цьому етапі відбувається творча, самостійна робота учнів у процесі діалогічного мовлення.

Отже, діалогічне мовлення відіграє провідну роль в процесі навчання іноземній мові. Встановлено, що діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Навчання діалогічного мовлення не можливе без урахування вимог комунікативного підходу у навчанні спілкуванню. Навчати діалогічному мовленню можна за допомогою діалогу-розпитування, діалогу-домовленістю, діалогу-обміну враженнями, діалогу-обговорення та рольової гри. Для забезпечення ефективного розвитку навичок і вмій діалогічного мовлення необхідно застосовувати комплекси вправ для навчання цьому виду мовлення.

Література

1. Леонтьев А. А. *Язык, речь и речевая деятельность*. Москва : Просвещение, 1969. 214 с.
2. Скалкин В. Л. *Обучение диалогической речи*. Киев : Радянська школа, 1989. 158 с.
3. Пассов Е. И. *Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования. Развитие индивидуальности в диалоге культур*. Москва : Просвещение, 2000. 158 с. URL: <https://153nsk.ru/wp-content/uploads/2016/12/konceptsiya.pdf> (дата обращения: 17.03.2021).